

Austatud lugeja!

Juhtusin hiljuti nägema dokumentaalfilmi ühest Aafrika väikeriigist, mille nime ma kahjuks ei mäleta, kuid see polegi oluline. Filmi peateemaks oli tsivilisatsiooni tungimine traditsioonilise sugukonna ellu. Sugukonna tähtsaimaks isikuks oli perekonnapea, vana mees, kelle käest tulid nõu küsima nii tema pojad, pojapojad kui ka nende pojad. Kuid see ei olnud mitte tavaline nõu küsimine – vanamehe nõuannet võeti kui käitumisjuhust. Mitte et vanamees oleks käskinud ühel või teisel viisil talitada – ta üksnes soovitas. Sellele vaatamata tehti nii, nagu vanamees oli öelnud. See ei olnud vanamehe elukogemus ja tarkus, mis tema poolt öeldus kahtlemise välistas, vaid asjaolu, et ta oli nende isa. See asjaolu lõi fiktsiooni teadmistest ja kogemisest. Formaalne võim ei kuulunud isale, vaid inglise keelt oskavatele poegadele, kes erinevates riigiametites teenides juhtisid sugukonna elu. Seejuures ei unustanud pojad isalt nõu küsida ja selle nõuande järgi toimida.

Meil on seadus, mis ütleb, kuidas midagi teha. Seaduse töötavad välja oma valdkonna spetsialistid, selle vastuvõtmise otsustavad rahva parimad pojad. Mõistagi, et selliselt läbi kaalutud ja kontrollitud käitumisjuhust pole mitte üksnes soovitus, vaid on täitmiseks kohustuslik.

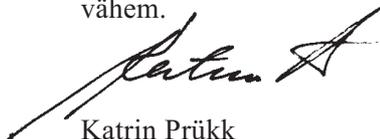
Sellest hoolimata peame me võimalikuks seaduses kahelda. Ja mitte vaikselt kodus pliidi ääres, vaid avalikult, kartmata seejuures ketseriks kuulutamist. Meil on lausa loodud mehhanism sellise kahtluse kontrollimiseks – põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus. Nagu märgib B. Aaviksoo, on viimase 11 aasta jooksul 68-l korral selline kahtlus olnud ka õigustatud – täpselt nii palju kordi on Riigikohus tunnistanud õigusakti põhiseadusvastaseks. Kas seda on palju või vähe, on eraldi küsimus. Arvestades, et aastatel 1993–2004 on taotlusi tunnistada õigustloov akt või selle osa kehtetuks või põhiseadusvastaseks olnud kokku 90, võib julgelt väita, et Riigikohtu põhjendamatu tülitamine siinmail tavaks ei ole. Nagu ka poliitikasse sekkumine Riigikohtu poolt. Nagu näitab B. Aaviksoo analüüs, on Riigikohus pigem passiivne kui aktivistlik põhiseaduskohus.

Aafrika suguharul pole kombeks seada kahtluse alla isa poolt öeldut. Meil pole kahtluse alt väljas ka põhiseadus – seda riigikorra põhiakti saab muuta. Viimase aja olulisim põhiseaduse muutmise argument – Euroopa põhiseaduse leping – sai mai viimastel päevadel ja juuni alguses kõva tagasilöögi, kui Prantsusmaa ja Hollandi rahvas hääletas põhiseaduse lepingu vastu. Mis saab Eestist ja kas see kahekordne „ei“ mõjutab ka meie põhiseaduse muutmise diskussiooni, näitab aeg.

Kui spetsialistide tööd seaduste kui käitumisjuhuste väljatöötamisel on meil kombeks kahtluse alla seda, siis näib, et kohtumenetluse kaasatud ekspertide töö kipub sageli jääma n-ö vanajumala selja taha. Eksperti poolt öeldut justkui ei sobikski teistel, lihtsurelikel, analüüsida, rääkimata kahtluse alla seadmisest. Eksperti töö ise on nagu majandusteoorias tuntud must kast, millest oluline on vaid väljund – ekspertiotsus. Parafraseerides P. Randmad, sellise lähenemise puhul ei tule kohtunike nimesid otsida mitte kohtuotsusest, vaid ekspertiisi aktist. Kui see meile ei sobi, peame õppima ka musta kasti sisse vaatama.

Paljude jaoks on ka kohus üks sellistest kastidest, mille sisse ei näe, ükskõik kuidas ka ei püüaks. Nii jõuavadki ajakirjandusse vaid karjatused selle või teisest kohtuasja kohta, kus kohus on ajakirjaniku või osapoolte arvates asja ebaõiglaselt lahendanud. On heameel, et tasapisi on aru saadud, et see ei ole vaid ajakirjanduse probleem, vaid üht-teist asja parandamiseks saavad teha ka kohtud.

Erinevalt Aafrika suguharu poegadest oleme me õppinud kahtlema. Kes teab, kas see meid õnnelikumaks teeb. Üks on kindel – aega lõkke ääres mõtteid mõlgutada on meil vähem.

Katrin Prükk